

GEDICHTEN DOOR-ZIEN

Vooraf

Een tijdje geleden schreven Marc Stevens en Wilfried Luyten een boekje bij mekaar over poëzieonderwijs onder de titel 'Gedichten door-zien, kinderen leren poëzie lezen.' Dit boekje verschijnt binnenkort bij Acco, tenminste als de goden de auteurs gunstig gezind blijven. In dit nummer lichten we alvast een tipje op van de sluier en publiceren we enkele fragmenten uit het boek.

Het boek is opgedeeld in een praktisch en een theoretisch gedeelte. In het praktisch gedeelte behandelen de auteurs vier thema's op een poëtische manier. Uitgebreid vertellen ze ons hoe je met kinderen in de voetsporen van de dichter de poëzie kan ontdekken, stapje voor stapje, beeld voor beeld.

Eén van de thema's die ze behandelen is 'De Stad'. Uit dit thema lichtten we voor u een fragment.

Het zal al snel duidelijk worden bij de lectuur dat de auteurs niet altijd even gelukkig zijn met het traditionele (kinder)poëzieonderwijs. Zo zetten ze zich bijvoorbeeld sterk af tegen de kindzoete rijmelarijen en schrikken ze er ook niet voor terug om poëzie naar de kinderen toe te 'schuiven' waarin dubbele bodems en poëtische symboliek gebruikt wordt.

In elk geval een uitdaging, alvast een voorsmaakje. (L.V.W., redactie)

Een stad is een vreemd ding (een inleiding)

Een stad is een vreemd ding. Sommige dichters beschrijven haar agressie, haar koelheid, onnatuurlijkheid en doodse sfeer. Voor andere schrijvers betekent de stad leven; het is daar waar mensen mekaar vinden.

In een stad valt er heel wat te beleven. In het schrijven over een stad kun je zelf heel veel gevoelens kwijt.

Een stad is een vreemd ding. Ze verandert jaar in, jaar uit. Dat veranderen is niet gebonden aan aardse of natuurlijke wetten. Het zijn de mensen die de stad veranderen en ze leefbaar of onleefbaar maken. In een stad staan de huizen in de rij en parken slingeren zich daar doorheen, samen met smalle straatjes of brede lanen. Je ruikt er de vreemdste geuren na mekaar. De zon priemt er langs bomen en schaduwen zijn er dikwijls hoekig. Als het regent, wordt de goot een beetje beek, maar dat is een ander verhaal en een ander thema.

Die stad willen we eens bekijken en beleven.

De stad ontmoeten (voor oefeningen)

We gaan wandelen. De stad in ! Dit wordt een zeer ongewone leerwandeling, want we hebben geen andere pretenties dan te wandelen. We streven geen inzichten na van hoe een bakker werkt, of hoe fabrieken er van binnen uitzien, of welke soorten bomen er in dit park groeien. We willen wel kijken, luisteren, ruiken en voelen en daar woorden voor vinden, zoals dichters dat doen, want

wandelen in jouw stad

*is jezelf bijeenscharen
en ontdekken hoe vruchtbaar
je wel bent*

*Dat is van een doodse straat
een bonte menigte stenen maken
en mensen uit hun huizen halen*

*wandelen in de stad is jezelf
een beetje vinden,
geluiden rangschikken én voelen
kleuren smaken en proeven
woorden vervangen door dingen
die je tot zichzelf laat komen*

*wandelen in de stad
is een lantaarnpaal nabootsen
en denken dat je een dakgoot bent*

*wandelen in de stad is
van het ene raam naar het andere
vliegen
en denken dat je een vogel bent.*

*wandelen in jouw stad
is het einde.*

Na de wandeling, waarin de kinderen hopelijk enkele nieuwe "brillen" uitproberen (d.w.z. de stad op verschillende manieren bekijken, n.v.d.r.), proberen we met hun ervaringen te spelen en ze op een paar manieren in woorden te vertalen.

WANDELEN (KIJKEN ZOALS DICHTERS)

Ons kuieren zou best verlopen in kleine groepjes. Het komt erop aan dat de leerlingen mekaar zo weinig mogelijk afleiden.

Op ons tochtje leg ik niets uit. Jullie moeten zelf dingen vinden. Die schrijf je dan maar ergens op. De dingen waar het om te doen is, zijn die welke je normaal niet ziet, hoort of ruikt. Om zulke zaken nu te vinden, moet je soms je ogen eens dicht doen. Hoor je dan geen dingen die je nog nooit zijn opgevallen ? Of probeer eens alleen maar

te ruiken. Snuif je geen geuren die je nu pas voor het eerst opsnuift. Je kan verder nog nieuwe dingen zien of voelen. Als je wat opschrijft, noteer dan ook in welke omgeving dat was (drukke straat, plein, veel lawaai, weinig mensen...), maar namen van straten hoeft je niet te noteren.

Na een uurtje zitten we opnieuw in de klas en we bespreken enkele resultaten. We vergelijken mekaars waarnemingen en proberen er woorden voor te vinden. Soms zal dat niet zo gemakkelijk zijn. Vandaar de volgende alternatieve mogelijkheid.

We vergeten de wandeling even en geven alle kinderen het gedicht "thuiskomen". Dat lezen we samen en we gaan na waarover het wel zou kunnen gaan : iemand komt thuis en ziet, hoort... allerlei dingen die heel eigen zijn aan zijn "thuis". Het gaat om de waarneming van iemand die het eigene merkt van de dingen in hun omgeving...

Ik zou het heel tof vinden dat jullie zelf eens een gedicht schrijven over jullie wandeling. Natuurlijk is dat niet gemakkelijk. Misschien gaat het beter als je je gedicht wat laat lijken op een voorbeeld, b.v. "Thuiskomen". Je moet enkel de titel veranderen, en natuurlijk ook een beetje de inhoud (want je moet over JOUW wandeling schrijven). Om je nog meer te helpen staan er naast het gedicht "Thuiskomen" nog een paar vraagjes... Gebruik ook wat je tijdens de wandeling hebt opgeschreven. (zie volgend blad)

De parallelgedichten die de kinderen schrijven, kunnen worden voorgelezen. De hoorders kunnen hun interpretaties geven. We kunnen ons afvragen wat de dichter gezien heeft ; hoe de stad op hem overkwam ; welke bril hij had opgezet ; misschien ook wel of hij het prettig of vervelend vond ; of hij blij of kwaad... was.

WANDELEN IN WOORDEN (DE TAAL VAN DE DICHTER)

In deze oefening willen we twee doelen realiseren. Allereerst willen we de kinderen enig inzicht geven in technieken die dichters (vaak onbewust) hanteren (...). Daarnaast willen we de kinderen voorbereiden op gedichten die ze later in het thema nog zullen lezen. Als we over technieken spreken, dan hebben we het over de manier waarop de taal wordt aangepakt. Dus vooral dat aspect van het communicatieschema behandelen we hier.

In een boek over poëzie klinkt het wellicht raar, maar de opdrachten die de kinderen moeten uitwerken, zijn min of meer geprogrammeerd : de leerkracht hoeft enkel de oefening in te leiden en de gefotocopieerde bladen uit te delen. Van dan af kunnen de leerlingen in groepjes verder.

In de gedichten die volgen komen nog wel eens personificaties en neologismen voor. Daarop en daarmee werken de

kinderen in resp. opdracht 1 en 2.

THUISKOMEN

M.S.

Ik kwam thuis
en ging zitten
Ik zat te kijken
naar hoe buiten
bomen met mekaar praatten
naar hoe mensen
voorbijgingen op het voetpad
Ik zat te luisteren
naar hoe moeder
en vader aan 't koken
waren en mekaar hard genoeg
woordjes toefluisterden
Ik voelde de hardheid
van de stoel,
de frisheid van de lucht
in onze woonkamer
Ik rook de geur van eten
en van een vogel,
een parkiet
om juist te zijn
Die vogel zag ik ook
en ik hoorde hem
maar vooral zijn geur
overtuigde me ervan
dat ik thuis was.

Wij gingen buiten, en liepen
of stonden te kijken naar, tja,
waarnaar ?

Waar heb jij naar geluisterd ?
Welke geluiden kwamen op je af ?
Welke heel gewone maar toch op-
vallende dingen hoorde je ?

Wat voelde je ?
Kon je al de dingen vasthouden ?
Voelde je ook dingen die je niet
kon zien ?

Rook je wat ?

Hoe wist jij zo zeker dat je in
de stad aan het wandelen was ?

Hoe zag je dat ?
rook je dat ?
voelde je dat ?
hoorde je dat ?

In de nu volgende introductie van de leerkracht, wordt aan de kinderen expliciet een stuk van het communicatieschema gepresenteerd. Het is natuurlijk wel naar de kinderen vertaald (lichtjes aangepast, is het ook in andere thema's te hanteren).

Binnenkort lezen we nog enkele gedichten waarin "de stad" een rol speelt. Dat is niet niks, want sommige gedichten zijn toch niet zomaar te begrijpen. Dat wordt echter een stuk gemakkelijker als je over de sleutels beschikt die het slot van het gedicht kunnen openen. Voor elk gedicht heb je zeker drie sleutels nodig. Die krijgen elk ook een naam (het sleutelwoord).

Eén sleutel is, dat je allereerst rustig moet kijken en luisteren naar de dingen waarover de dichter schrijft. Als hij over de stad schrijft, dan moet jij de stad in, en ze bekijken zoals je ze nog nooit bekeken hebt. Dat hebben wij al gedaan. Ons eerste slot is open als jij de stad gevoeld hebt. (Sleutelwoord 1 : de bril van de dichter).

Om een gedicht gemakkelijk te openen, moet je echter nog een sleutel hebben, en dat is die van de woorden. Dichters willen soms iets zeggen, maar ze kunnen het niet en daarom gaan ze vreemde woorden gebruiken. Dat zullen wij vandaag ook eens doen. Zo leren we de tweede sleutel gebruiken. (Sleutelwoord 2 : de taal van de dichter).

De laatste sleutel is, dat je zin moet hebben in het lezen van een gedicht, en dat je het mooi, of droevig, of... moet vinden ; dat je er wat voor jezelf moet uithalen. Misschien lukt dat niet van de eerste keer, of met alle gedichten... toch blijven proberen. (Sleutelwoord 3 : ik ontmoet de dichter).

De volgende opdrachten gebeuren dan schriftelijk. Er kan gedifferentieerd mee gewerkt worden : de hele klas kan aan één opdracht werken, of in groepjes kan aan de twee opdrachten tegelijk worden gewerkt.

Opdracht 1

We leggen twee kolommen met woorden aan.

In de eerste kolom plaatsen we dingen (géén personen of dieren) die ons tijdens de wandeling door de stad zijn opgevallen, die we vreemd, mooi, apart ... vonden (schrijf dus een zelfstandig naamwoord neer, met daarbij als je wil een lidwoord en bijvoeglijk naamwoord).

In de tweede kolom schrijf je zaken op die zeggen wat JIJ ZELF heel erg graag doet (doe-woorden + uitleg). Is dat fietsen, met vrienden gaan voetballen, snoepen ... ? Zorg voor wat groepjes woorden.

Nu voegen we groepjes woorden uit de twee kolommen samen. We nemen een woord (of een groepje woorden) uit de eerste kolom en eentje zomaar ergens uit de tweede kolom. Die twee samen geven ons een vreemd stukje zin (zoals dichters dat wel eens schrijven), dat we nu proberen volle-

dig te maken. Als je dat gelukt is, mag je bij die zin gerust nog wat meer schrijven tot je een verhaaltje of gedicht hebt. Dit samenvoegen en uitschrijven kun je een paar keer doen.

een statig gebouw een bomvolle tram een grootwarenhuis heel veel bakstenen	ijsjes eten een eindje kuieren in de tuin liggen zonnen
---	---

Een heleboel bakstenen liggen al enkele dagen in
onze tuin te zonnen.
Een bomvolle tram wordt moe en gaat een eindje
kuieren.

Opdracht 2

In deze oefening maken we nieuwe woorden, want de woorden die bestaan, hebben we al zo dikwijls gebruikt dat we er een beetje op uitgekeken zijn.

Schrijf eerst een tiental dingen (voorwerpen) op die je tijdens je wandeling hebt gezien of gehoord (bijvoorbeeld een stoel).

Schrijf naast elk woord op waar dat voorwerp voor gebruikt wordt ; wat de mensen ermee doen (erop zitten).

Probeer met die laatste woorden nu een nieuwe naam te maken voor dat ding (stoel = zittoestel). Maak daar dan ook een zin mee.

baksteen, vormt een muur, muurvormer transpoor, draagt de tram, tramdrager hond, schuimt de straten af, stratenstuiver gras, maakt de stad groen, stadsgroener Een tramdrager ligt in de zon te blinken, terwijl een oude stratenstuiver op een plekje stadsgroener zijn flasje doet.

Tot slot gaan we gezamenlijk na welke betekenissen er achter de zinnen zitten, en wanneer we die zouden gebruiken ...

(Hierna volgt nog een deeltje over voelen in woorden, waarin de auteurs ingaan op de stad en haar symbolen, n.v.d.r.)

Een foto-album van de stad (foto's en gedichten)

Na de vooroefeningen houden we ons nu bezig met "stadsge-dichten". Dat doen we via een ommetje. We zullen namelijk allereerst een fotoalbum van de stad aanleggen. Net zoals in de albums die bij ons thuis in een lade liggen, roepen de foto's uit dit stadsalbum een heleboel herinneringen op.

FOTO'S KIJKEN (BRILLEN UITPROBEREN)

We vragen de kinderen prenten en foto's van de stad mee te nemen naar de klas. Ook posters zijn welgekomen materiaal. Daaruit maken we een selectie waarin we voldoende contrasten steken : momenten van regen én zon, stille buurt én drukke straat ; plein én straat enz. (We houden zowat tien foto's over). Iedereen krijgt dan rustig de tijd om die foto's te bekijken. Daarna stellen we de klas zo op dat we in kring kunnen praten en dat de foto's nog zichtbaar zijn. We gaan nu vergelijkend praten, vooral over de sfeer die de foto's oproepen. (Zie volgend blad.)

WERKEN AAN EEN ALBUM

De kinderen krijgen hun eigen foto's terug ; voor de volgende oefening kunnen ze die nog wel gebruiken...

Wie bezit er thuis foto-albums ?

Welke soorten foto's zitten daarin ?

Zijn er albums die over één ding of gebeurtenis gaan ?

Vertel daar eens wat meer over !

Om welke gebeurtenis gaat het ?

Waarom bewaar je (je ouders) deze albums ?

Welke waarde hebben ze ? Bekijk je (bekijken je ouders) die boeken geregeld ?

Staat er ook wel eens iets in geschreven ?

Nu leggen we, ieder voor zich, ook een foto-album aan. Uit tijdschriften, kranten, reclameblaadjes en hopelijk ook een schoendoos vol vergeelde kiekjes, halen we foto's die met de stad te maken hebben. Die proberen we te ordenen (op om het even welke manier : de stad van vroeger tot nu ; de stad van 's morgens tot 's avonds ; straten in de stad ; huizen in de stad ; een wandeling door de stad...), zodat we ons album ook een eigen titel kunnen geven.

Al die "herinneringen" van mensen kleven we zorgvuldig in een schriftje. Er is hierbij slechts één verplichting : we kleven de foto's enkel aan één kant van een dubbele bladzijde, zodat we nog heel wat ruimte overhouden om te schrijven. Wat je hierbij wil schrijven , is om het even, laat het niet alleen zomaar een gewone beschrijving van de foto worden ; schrijf er heel speciale dingen op die je ziet of er zelf bijdenkt, of schrijf iets over de heel gewone dingen op

Wat zie je op de foto ?
 Zou het daar prettig zijn ? Waarom (niet) ?
 Wie leeft daar of komt daar vooral ?
 Wat gebeurt er (op de foto, op die plaats) ? Vind je dat normale dingen
 voor die plaats ?
 Waaraan doet die foto jou nog denken ?
 Ben je al in zo'n buurt geweest ? Wanneer was dat ?
 Hoe voelde je je toen ?
 Welk gevoel roept die foto bij je op ?
 Welke andere foto past het best bij deze ? Waarom ?

Rustige, oude huizen ; vrijwel geen volk op
 straat : deze foto's passen bij mekaar.
 Hier is het rustig.

Een heleboel bussen , een enorm gebouw.
 Daar voel je je onwennig en eenzaam.

de foto, maar op een heel speciale manier (zoals ook dichters dat doen)...

Natuurlijk mag (moet ?) je je album mooi verzorgen, kleuren ...

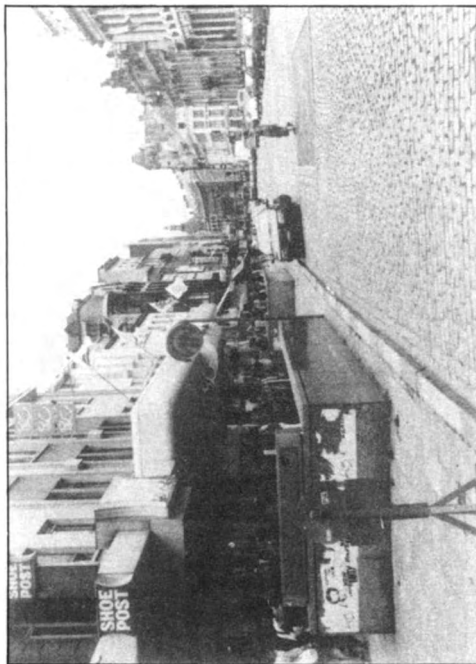
Vanzelfsprekend geven we de kinderen wat tijd om dit werk af te maken.

Op allerlei manieren zijn varianten mogelijk. De hele klas kan gezamenlijk aan één album werken, waarbij iedereen voor foto's en teksten zorgt. Een andere mogelijkheid biedt het werken in groepen. Elke groep verzamelt foto's en verwerkt die in een groepsalbum. Deze manieren van werken houden wel risico's in. Daarover meer in de volgende oefening, waar we eigenlijk ook met gedichten zullen werken. Een andere variant betreft de commentaar die de kinderen bij de foto's schrijven. Om de opdracht concreter te maken, kan de kinderen gevraagd worden zich in te beelden dat ze een voorwerp van op de foto zijn. Ze moeten zich inleven en in hun album neerschrijven wat ze zien, voelen, ruiken, horen... en wat ze zich zouden wensen. (Zie volgend blad.)

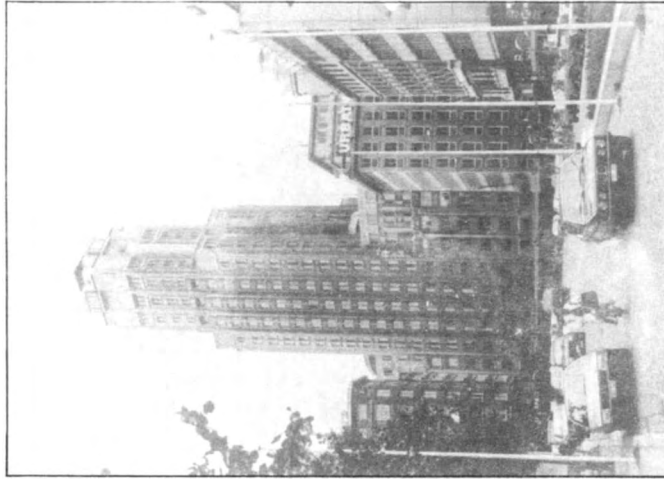
GEDICHTEN IN ONS ALBUM (GEDICHTEN LEZEN EN VERWERKEN)

Terwijl er aan het album gewerkt wordt (wellicht in de klas en thuis) bieden we de kinderen een reeks gedichten aan. In een eerste stadium moeten ze die lezen en in hun fotoalbum proberen te gebruiken. De vraag die ze zich moeten stellen is dus : welk gedicht past bij een of andere foto ? De redenen daarvoor kunnen verschillend zijn : dezelfde situaties doen zich voor ; de sfeer die uit beide spreekt is dezelfde ; de twee roepen gelijke gevoelens op, enz... (op dit ogenblik wordt er op die overeenkomst nog niet verder ingegaan). Wanneer de kinderen niet alle gedichten in hun album kwijt kunnen (wat ook niet echt hoeft !), mogen ze ook nog op zoek gaan naar foto's die bij een gedicht passen, of eventueel een collage. Wellicht is het aanleggen van een groepsalbum hier het meest verrijkend voor de kinderen. Ze zullen, voordat ze een gedicht in het album moeten opnemen, moeten discussiëren over de sfeer van gedicht en foto, en de gevoelens die worden opgeroepen. Een risico bij dit groepswerk is natuurlijk dat men niet tot overeenstemming komt, omdat men een gedicht of een foto anders interpreteert. (Een selectie van gedichten met een paar letterlijke sfeerbeelden volgt na deze uiteenzetting).

Na een weekje of wat bekijken en bespreken we mekaars albums. Dat kan door eerst een soort van tentoonstelling te houden waarin de kinderen mekaars albums doorbladeren en er onderling over praten ; daarna kan elk kind in een gesprekskring zijn album diepgaander voorstellen. De klas kan reageren op wat zij geslaagd vond, mooi vreemd... Er moet natuurlijk gepraat worden over de combinaties

Ik ben een kei. Met mijn vrienden
lig ik te wachten tot de auto's
over onze hoofden bollen. Ik lig
hier niet alleen, maar toch ben ik
eenzaam. Links en rechts zie ik
mensen over de stoep trekken en
soms wijddelt er ook eens iemand
over mij heen.

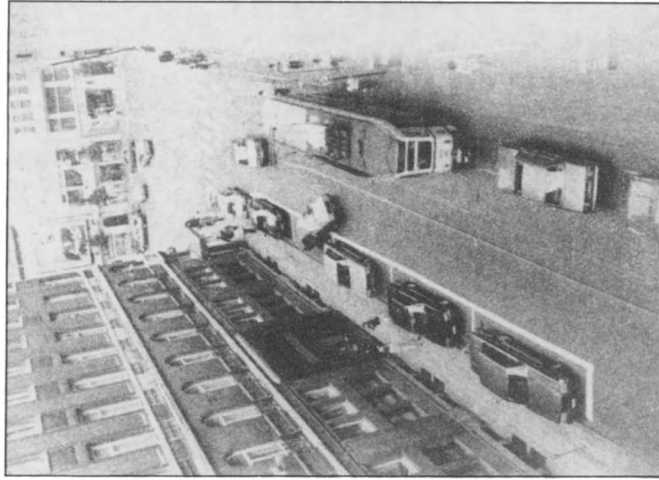
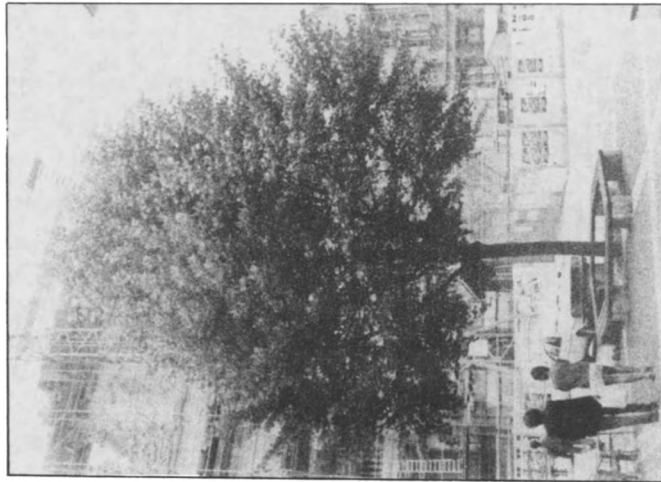

Ik ben een hoog gebouw
in 't midden van de stad,
mijn voeten staan tussen
andere gebouwen
maar mijn hoofd steekt er
veel bovenuit.
Ik zie kleine mensen, in kleine
auto's
Als ik nu ging lopen zouden
ze zich wel schrikken.

ZOMERMORGEN

de stad wordt wakker
 in witte gordijnen
 vol bloemen en zon
 met opgerolde mouwen
 lost men het bier
 schikt men terrassen
 de souvenirs zijn uitgestald
 de spijskaart opgehangen
 en het trottoir ligt opgedroogd
 en ook de stellingkerk
 staat hemelsbreed open
 voor de toeristen op het plein
 die van hun vrouwen kiekjes nemen
 of op hun plan
 de monumenten zoeken
 en aan de halte van de tram
 staat een gebruiende mini-moeder
 met kind en schopje
 en een grote tas
 van zon en zee en zand te dromen
 ik wil wel fluiten
 schoppen
 en de arm opsteken
 een vriend ontmoeten
 op de schouders kloppen
 of aan de vlaggemastplanters
 dag gaan zeggen
 maar 't licht wordt groen
 ik sla rechtsaf
 dag mensen
 dag gent
 dag ventje met de fiets
 ring ring

uit : L. Deflo. Nieuw-realistische
 poëzie in Vlaanderen.

Daniel Van Ryssel

foto's-teksten (en gedichten) en het waarom daarvan. Mochten hier woordentekort schieten, dan kan een waardenschaal helpen. Gedichten en foto's kunnen overeenkomen, omdat ze blij, droevig, levendig, vreemd, saai, koud, warm, plechtig, ongevoelig, gevoelig ... zijn. We kunnen het dan ook hebben over welke foto's bij één bepaald gedicht werden geplaatst. Voor sommige gedichten zal dat niet zo moeilijk geweest zijn. Een gedicht zoals "oude huizen" kan gemakkelijk een foto van een oud huis meekrijgen (alhoewel niet om het even welke foto goed zal zijn); moeilijker wordt het bij een gedicht als "stad", waar de inhoud en het onderwerp niet langer de overhand hebben, maar waar de sfeer het gedicht en dus ook de foto zal bepalen. Doorheen de discussie moet het echter duidelijk blijven dat we niet op zoek zijn naar dé betekenis van het gedicht, maar dat we ieder onze eigen waardevolle interpretatie kunnen hebben. Het werken met foto's wil dus de kinderen kansen geven om hun interpretatie en hun beleving in een vorm te gieten. We zijn dus niet bezig met "auteursgedichten", maar met "lezersgedichten".

Ook bij het selecteren van de gedichten houden we er rekening mee dat er foto's zullen worden bijgepast. Het zijn gedichten waarin geen al te moeilijke symboliek wordt gehanteerd. Op een aantal van die moeilijkheden werd in een vooroefening reeds geanticipeerd (b.v. personificaties). Hier volgt een mogelijke selectie, vergezeld van wat sfeerbouwend fotomateriaal (slechts één voorbeeld drukken we hier af, n.v.d.r., zie vorig blad.)

(Hierna volgen nog deel 4 en 5. In deze delen lopen de auteurs een beetje weg van het thema stad en schenken ze o.a. aandacht aan de ruimere symboliek (vb. groter-kleiner). Tot slot wijzen ze nog op een aantal niet behandelde aspecten en geven ook hiervoor nog een korte aanzet. n.v.d.r.)

Wilfried Luyten, Berentrodereef 11, 2820 Bonheiden
Marc Stevens, Constant Jorislaan 11, 2100 Deurne